

ГЫЙБРӘТХАНӘ 4

Өйдә – гел жылылык,
елмаю, тыныч кына
бер-берек белән ара-
лашу. Инде гаштә
тормышының кырык
жиде елы артта калса
да, бер күз карашыңнан
ук аңлашып, бер-берсенә
булган махәббәт
жәлләрен саклап яшиләр
алар. Язмам – 96 яшен
тутырып килүче Зөфәр
Сәгыйтов гаштәсе
турында.

Зөфәр Ярүлла улы Сәгый-
тов 1929 елның 12 августында
Чаллы (хәзерге Түбән) райо-
ны Биклән авылында туған.
Себернең алтын приискасы-
на барып, ике ат йөгә белән
өйберләр алып кайткан ата-
лы Жүһанша бабай оныгы ул.
Бабасы бик эшчән кеше була.
Себердә көнне төнгә ялган
эшләр, һәр тиенен жыел бара.
Күңелле гел туған ясларына аш-
кына. Ике йөк өйбер белән бер-
заман Жүһанша авылга кайтып
көрә. Бөтен халык шәкәтә.
Бүгенге көндә дә Зөфәр абый-
лар өңдә немец физгармуны
белән француз сәгәте саклана.
"Нәрсә ул физгармун?" – дигән
соралач, кечкенә орган, дигән
аңлатты Зөфәр абый. Хатыны
Людмила ханым: "Зөфәр аны
карап, чистартып тора, шуңа
уз тавышын югалтмый", – дигән
уйнап та күрсәтте. "Алып кайт-
кан өйберләр арасында карап
торырлык чай чашкеләр дә
бар иде. Әбиәм Гайшәбикә бик
матур киенеп йөрдә. Соңлан-
гыч белемле иде. Авылга урыс
кешеләр килсә, телләрен өй-
тәржәма итеп биргән. Ул туған
өч яшенә кадар яшәде", – дигән
сөйләде Зөфәр абый.

Жүһаншаның балалары
күрше Бәткә авылындагы урыс
мәктәбдә укыйлар. Жәй
көннәрендә ишегалды клуб ро-
лен уйный. Йорт хуҗасы төрпә
үен коралларында уйный.
Тәрәзәсен ачып күеп, читтән
алып кайткан граммофонның
куша. Жыр, био, үенәр грам-
мофон кәйләре астында башка-
рыла. Калка төбәна бөтен авыл
халык жыела. Авыл остала-
ры, өйдәге хуҗаларны күрел,
үзләре дә шуларга охшаш ка-
рават, өстәл, урындыклар ясы
башыйлар.

Читта йөрел, күпне күрел
кайткан Жүһанша бик миһер-

Редакциягә өлкән буын күргән эшәрликлар, алар
тормышындагы гыйбрәтләр, кызыклы хәлләр турын-
да язмалар күп килә. Бүген без шуларның берсен сөз-
нең игътибарга тәкъдим итәбез.

Үгезне жик, кино куярга барабыз

банлы, ителекләр кеше була. Авыл
халкына ярдәмчә булгышып
күрсәтәп яши. Раскулачивание
башлангач, бабайга да кагылыш
калмыйлар. Шул вакытта авыл
халкы, бердәм булып, Жүһанша-
ны яклап кала.

Зөфәр, Жүһанша бабайның
оныгы, гаиләдә өченче бала бу-
лып дөньяга килә. Аннан соң та-
гын бер кыз, бер малай өстәлә.
Аның балачагы эш белән үтә,
уенчылар булыу сәбәплә, ма-
шина, тракторларны ул аңаткан,
тимердән үзә ясы.

– Минем әти Ярүлла Бикләнгә
беренче трактор алып кайткан
кеше, – дигән сөйләп китте Зөфәр
абый. – Утызынчы еллар башы-
да Рәсәйдә ике трактор заводы
эшләр башлый. Беренчесе – Ста-
линградта (халык телендә СТЗ
дигән йөртә), икенчесе – Харьков-
та (ХТЗ). Харьков трактор заво-
дынан баржаларда, Идел, Кама
елгалары буйлап, бу ясларга да
тракторлар кайта. Яңа тракторны
алырга Ярүлланы жибәрәләр. Ул
таң атып килгәндә авылга кайтып
көрә. Ят тавыштан күрүгә төшкән
халык урамга чыга. Әтиң: "Ба-
супар сукалар өчен трактор алып
кайттым", – дигәннен ишеткәннен
сонгына тынычланалар.

Батыр, тәвәккүл бер-ике егет-
не трактор йөртәргә өйраткәч,
Ярүлланы утыз чакрым ераклык-
тагы "Кызыл Чапчак" бистәсенә,
МТСка иккенер итеп жибәрәләр.
Эшчеләр өчен төзелгән йөрттән
фәтир алгач, гаиләсен дә алып
китә ул. Зөфәр әтисенә кырет
эшкә йөри. Алар техниканы язгы
кыр эшләренә әзерлиләр. Башта
әтисе эшләгәнне игътибар белән

күзәткән Зөфәр, берзаман үзә да
машина, тракторлар ремонттай
башый. Тормыш үз жәна бар-
ганда, халык дошманы дигән, МТС
директорың, механикың, иккен-
ер булып эшләүче Ярүлланы
кулга алалар. Тикшерү берничә
айга сузыла. Гаиләсе, балала-
ры өчен борчылу сапамагәтләр
нык кәшәу Ярүлланы ситез ай
дигәндә кәбергә тыга.

Шул үк елда, эш күрсәт-
келәрә буенча, МТСның рес-
публикада иккенче урын алуы
билгелә була. Директор да,
механик та, аңлашып, иккен-
имин МТСка айланеп кайталар.
Ярүлла гаиләсенә йөрттә бу-
шатырга кушалар. Хатын биш
баласы белән кире Бикләнгә
кайта. Жүһанша бабай бу ва-
кытта инде мәрхүм була. Зөфәр
авыл мәктәбдә өченче-дүр-
тенче классларда укый. Әнкәсе
Мәликага ишле гаиләне берүз
алып бару эшәр була. Аның
Чаллыга барып эшкә урнаша-
сы килә. Эш белешеп кайткач,
авыл советынан рөхсәт алып,
шәһәргә күченәләр.

Жыелган күмдер акчасына
Мәлика йорт сатып ала.

– Мин әниңнең эшсез тор-
ганын хәтерләмим. Ул тегүче иде,
– дигән исхә ала Зөфәр абый.

Үсмер егет Муллаһур Вахитов
исемдәгә мәктәптә жиденче
сыйныфы тәмамланган елны
сугыш башлана. Әниләренә
солдатлар өчен киёмне өйдә
төгәргә рөхсәт итәләр. Ул кө-
нә өчөр норма үти. Зөфәр дә,
әнисенә булышып, тегү тегә.
Гаиләне аңлыктан алып калган
"Зингер" машинасы ала да икән.

– Машина тегеме? – дип сорагач, Людмила ханым:

– Ёйе, үз хуында апа ул... Зөфәр яшарак чагында мина күпмәк, юбалар да тегеп кидертте, – дип елмаеп куйды.

Малика апа балаларын эшлөп яшарга өйрәтәләр үстөрә. 87 яшендә башыйгыга куча.

Чаллы кинотеатры директоры Исаан Алафонов физика фәнненән "5"ле билгеләренә генә укучы өч малайны сайлап ала. Алар арасында жидеңне класоны тәмамлаган Зөфәр да була. Исаан Григорьевич: "Төзәтә аласыңмы", – дип, аңа ватык киноаппаратны күрсәтә. Зөфәр аны сүтөп, чистартып, ватык частыларне кулдан ясап, үн көн эчәндә аппаратны яңадан жия. Шул көннән башлап, Исаан Григорьевич, егетне хөрмәт итеп, аңа "Итәш Сәйхитов" дип эндәшә башый.

Киномеханикка айлук курслар үткәч, Зөфәрне житаке итеп куялар. Алар Чаллы районы буенча авылдан-авылга кино күрсәтәләр йөреләр. Шакирханов Мидхат белән бергә Сарманда да кино күрсәтү жайланмасы урнаштыралар апа. "Чаллаев" кинос гел тулы залларда үтә. "Радуга", "Даа бойца", "Парень из нашего города", "Свинарка и пастух", "Истребитель", "Она защищает Родину" һәм башкаларны халык кат-кат карый. Бер авылдан икенчесенә күчкәндә, ат бугаманда, үтә, сьер жүгел йөреләр.

– Бараакыт күрше авылга барабыз дип чыкса, үтәләр урынына өч яш хатын жүгелгән иде. Алар – алдан, без икәү арттан элел барабыз. Березбездә березбездә уадырып мөзәкләр сөйләп, күрше авылга барып житкан сизелмәдә да, – дип, икә апа Зөфәр абый. – Үтәләр белән кызык халлар күп булды иңдә ул. Беркөн шулай үтә жүгелгән арба белән авылга килеп кердек. Этләр өрә башлауга, үтәбездә торып чалты. Көчә түктатты. Бу малкай бер юреләнсе, хикмәт бит ул. Березман урыныннан кышанмагач, бер иптәшбездә, үтәнең койрыгын күтәреп, салам тыкты да, үт төртөл жибәрде. Чабә бичара, тып бугый. Чана алып, кино әржаләре белән бергә көртә барып төштө. Үтә чытанда асылынып калды. Туарып жибәргә тагын чабарга топынды... Сүлүштән соң Чаллыда балалар йорты ачылды. "Красногвардейская" дигән урамда иде ул. Безнең күрше апа аңда хисатчы булып

ашиш иде. Музыка коралларын да уйнаучы булса, яхшы булар иде дип, музыкант эшкеләр икән. Хисатчы апа минем аккордеонда уйнашымны айта. Мине, горком аша сөйләшәп, балалар йортына музыка хезмәткәре итеп күчәреп куйдылар. Бер елдан армиягә алдылар.

Егет соңдат хезмәтендә да инструменталь ансамбль сештыра. Дүрт ел үтәп, офицер дәрәжәсендә армиядә калу мөмкинлөгә да була, ләкин туган яллар үзәндә тарта. Күзә жәрәкатланеп кайткан абыйсы Мисбах Чаллыда сәгәт мастерскөендә ашиш. Аннан Фирганә шаһәрәндә чылып китә, кырык ел шунда яши. Олы абыйлары Мирза егерме дүрт яшендә сүгышта үлә. Аның 1943 елда язган хаты, фотосы апа да саклана. Аңда: "Кадрерне анисем, кадрерле туганнарим һәм агай, энеләрем, әгәр да дөньядан үтсәм, исегезгә алыгыз, хушыгыз, туганнарим. 11 март, 1943 ел", – дигән куллар бар.

Авиациядә хезмәт итеп кайткан Зөфәр Чаллы аэродромына эшкә урнаша. Үл елларда моннан самолетлар бик сирәк өчә. Самолет көтел утырган вакытларында ул күп киталлар укый. Егеткә үз аше бик ошал бетми. Ничек та киту жән эзли. Зыттан чылып, абыйсы чакыруы буенча Фирганәгә китә. Мисбах үл елларда мәктәптә музыка укыта. Энесен да үз янына машиноведение укытырга урнаштыра. Аккордеонда уйнаган Зөфәр монан белән генә чикләми, маданият йортына эшкә урнаша, күчләрән бичаләр сештыра. Кергән акчаның бер өлешен әнкасәндә жибәрәп тора.

Өч еллап эшлөгән, егет кире Чаллыга кайтып китә. Горкомга эш сорап бара. Аңда эшләүче танышы Дәүләтшин Марс, Муппанур Вахитов исемдәгә мәктәптә музыка укытучысы кыкыкы күздә топып, шунда куллама талшыра. Мәктәп директоры булып эшләгән Нәкый Әхмәтшин аны эшкә ала.

Зөфәр укучылардан өч тавышка жырлаучы хор төзи. Егет армиягә кадар Гафарәшит Нигмәтуллин житакалаган тыкты оркестрда уйнаган була. Хорны шунда уйнаган система буенча өйрәтә. Мәктәпләр арасында сметр-конкурслар сештырыла. Байгәгә жибәргәнчә, мәктәп укытучыларына хорны тынлап карыйлар. Өч тавышка жырлауны берсә да аңламый. Богарны чыгарып оятка калмабызмы, балардан өләнә ниндә тавышлар чыга бит диләр. Зөфәр, төрлө далиллар табып, үз хорын ялалп чыга, сметрда чыгыш ясарга рөхсәт ала. Алар конкурс-

та иң соңгы булып жырлыйлар. Жоридә утырган махсус белемле егет, өч тавышка жырлаучы хорны ишетеп, таң кала, беренче урын бары тик аларга ди. Күп еллар беренче булган күрше Димитрово мәктәбенә шулай итеп, алдыңгы урын аламык. Егерме ел давамдында мәктәп хорына тинәо табылмый. Шул елларда Зөфәр Алабуга култура-агарту училищесын, аннан Казан педагогия институтының музыка факультетын тәмамлай. Үзгеләннән бик күп методик дареслекләренә өйрәнгән әзерлекте егет югары уку йортында бик жөнел укый.

Музыка укыту белән бергә, егет мәктәп ишек алдында хезмәт фәне өчен әзәрәнгән йортка да жән көртә. Аны икә өлешкә бүлөп, берсәндә – слесарь, икенчесәндә столар эшләре өчен кабинетлар ясаый. Укучыларны үз белгән тиер, агаң эшләренә өйрәтә. Шутарга өстәп, Зөфәргә машиноведение дәресе да укытырга туры килә. Укуны практика белән байлап алып бару өчен машина юрак була. Слсать ителгән бер машинаны мәктәп ишек алдына алып кайтып куялар. Бер жылышта Зөфәр: "Мин бу машинаны жөпел чыгачымын", – дип әйтәп ташый. Бу сүзгә укытучылар ышанмый, елмаеп кына куялар. Чаллыда тиер жыада эшләүче танышына залчастылар кирәклеген әйткән, монда бөтен нәрсә да бар, залсрга генә кирәк, дигән жавапны ишетеп, Зөфәр бик сөөнә. Бер-икә айда машина көпчәкә була. Аннан даигател, башка детальлар үз урыннарын таба. Бер ел дигәндә, машина йөрәп китә. Мәктәп өчен бу көн байрамга әйләнә. Директоры утыртып, ГАИга номер алырга машина үз кордында бара. Машина Зөфәрнең тормышын да да бик булыша. Өй салырга бүрәнәләренә шуның белән алып кайта ул. Бүгән яшаган алты почмакы өен 1963 елда үз куллары, үз проекты белән салып көрә.

Монда кадар да, 1960 елда, биш кеше утырышлы аэроचना ясап, шөһәр халкын шакалтырган була. Шақтык вакыт галлә Бикланга шул чана белән кайтып йөрә. Чаллыда зур төзөлеш башланган кына, чана-

(Ахыры 6 нчы биттә)

(Ахыры. Башы 4-5 битләрдә)

да йөрүләрен туктаталар. Чөнки бөтен жердә төзөлеш башланып китә, Чана белән асылга үтү мөмкинлекләре бөтә.

– Бик уйланып эшләнгән чана иде ул. Фотосурәткә капмаган шуп. Кызыксынсаяыз, мин аның сурәтен ясий алам, – дип елмизә Зофар абый.

– Электросабан да ясады бит ул, – дип, Людмила ханым да әңгәмәгә кушыла. – Аның белән күп еллар бакча-жирен эшкәрттөк, каздык әле без...

Минем дә, үз чиратымда, китапханенң сәнгать бүлеген бизәүче плаинионы, әдәбият тарихы мурсында урын алган балалайка, гармуннарны да Зофар

абыйның алтын куллары төзәткәннән әйтәп үтәсем килә.

Зофар Сәлийтиев нинди генә эшкә алынмасын, эшен-жиренә эрткөрәп башкарып чыга. Гамлә коруы гына берәз икенче планга күчә. Беренче талкыр 36 яшендә айлана. Үз тиген талканы, ягымш аны төрлө яклап сыный. 1978 елда ул Людмиланы очрата. Яңа гына Түбән Кама музыка училищесын тәмамлап кайткан яшь белгеч белән ике арада, беренче күрү белән үк, махаббәт желләре сугыла. Эшләре дә бергә, гаиләне дә бергә алып баралар. Берсе – хор белән дирижерлык итәп, икенчесе музыка коралында оста уйнап, бер-берсенә күңелендә урын табалар. Мәнә киде кырык жиде ел алар бергә томер-кичерәләр, берсен-берсе тулыландырып коңат италар.

Зофар абыйның бер зур теләге әлеге тормышка ашмаган. Балалар, оныклар – алар өсндә көтөп алынган, яраткан конаклар. Ул нәселләрендәге барлык туғаннарын, балаларын, онык-оныкчыларын бергә жияргә хыяллана. Бүгенге көндә Сәлийтиевларның дүрт баласы, түгиз онылы, бер оныкчылары бар.

Балалар, оныклар "дәү әти" дип кенә торалар. Аның яна-шәсендәге маңасым, сәйкемле, ипәтибарлы ханымга, аякым итәп, "дәү әннебез" дип дашалар. Шүпай булсын, бергә аңлашып яшәүпәргә ни жита? Сәлийтиевлар гаиләсе бахетте, матур тормыш юлы узалар. Күңсәниә, Хәдрәм, бу бәндапәреннән шүшы бахетте дип кабатлыйм.

Роза ХАМИДУЛЛИНА, Чаллы.

*Өйдә – гел жылылык,
елмаю, тыныч кына
бер-берәң белән ара-
лашу. Инде гаилә
тормышының кырык
жиде елы артта калса
да, бер күз карашыннан
ук аңлашып, бер-берсенә
булган мәхәббәт
жепләрен саклап яшиләр
алар. Язмам – 96 яшен
тутырып килүче Зөфәр
Сәгыйтов гаиләсе
турында.*

Зөфәр Ярулла улы Сәгыйтов 1929 елның 12 августында Чаллы (хәзерге Туйаки) районы Биклән авылында туган. Себернең алтын приискасына барып, ике ат йөгә белән әйберләр алып кайткан атаклы Жиганша бабай оныгы ул. Бабасы бик эшчән кеше була. Себердә көнне төнгә ялгап эшли, һәр тиенен жыеп бара. Күңелә гел туган якларына ашына. Ике йөк әйбер белән берзаман Жиганша авылга кайтып кәрә. Бөтен халык шаххата. Бүгенге көндә дә Зөфәр абыйлар өендә немец физгармуны белән француз сәгатә саклана. "Нәрсә ул физгармун?" – дип сорасач, кечкенә орган, дип аңлатты Зөфәр абый. Хатыны Людмила ханым: "Зөфәр аны карап, чистартып тора, шуңа үз тавышын югалтмый", – дип уйнап та күрсәттә. "Алып кайткан әйберләр арасында карап торырлык чәй чәшкеләре дә бар иде. Әбием Гайшабикә бик матур иенеп йөрдә. Соклангыч белемле иде. Авылга урыс кешеләр килсә, телләрен әби тәржемә итеп биргән. Ул тухсан өч яшенә кадәр яшәде", – дип сөйләде Зөфәр абый.

Жиганшаның балалары күрше Бәткә авылындагы урыс мәктәбенең укыйлар. Жәй көннәрендә ишегалды клубы ролен уйный. Йорт хужасы төрле үен коралларында уйный. Тәрәзәсен ачып куеп, читтән алып кайткан граммофонын куша. Жыр, бию, уеннар граммофон көйләре астында башкарыла. Капка төбенә бөтен авыл халыкы жыела. Авыл осталары, өйдәге жиганларны күрөп, үзләре дә шуларга охшаш карават, өстәл, урындыклар ясыя башыйлар.

Читтә йөрөп, күпне күрөп кайткан Жиганша бик миһер-

*Редакциягә өлкән буын күргән авырлыктар, алар
тормышындагы гыйбрәтләр, кызыклы хәлләр турында
язмалар күп килә. Бүген без шуларның берсен сезнең
игътибарга тәкъдим итәбез.*

банлы, игелекле кеше була. Авыл халкына ярдамен, булышлыгын күрсәтеп яши. Раскулачивание башланган, бабайга да кагылмый калмыйлар. Шуңа вакытта авыл халкы, бердәм булып, Жиганшаны яклап кала.

Зөфәр, Жиганша бабайның оныгы, гаиләдә өченче бала булып дөньяга килә. Аннан соң тагын бер кыз, бер малай өстәләр. Аның балачагы эш белән үтә, уенчылар булмау сәбәплә, машина, тракторларны ул агачтан, тимердән үзә ясыя.

– Минем әти Ярулла Бикләнгә беренче трактор алып кайткан кеше, – дип сөйләп китте Зөфәр абый. – Утызынчы еллар башында Рәсәйдә ике трактор заводы эшли башый. Беренчесе – Сталинградта (халык телендә СТЗ дип йөртелә), икенчесе – Харьковта (ХТЗ). Харьков трактор заводыннан баржаларда, Идел, Кама елгалары буйлап, бу якларга да тракторлар кайта. Яңа тракторны алырга Ярулланы жиһәрләр. Ул таң атып килгәндә авылга кайтып кәрә. Ят тавыштан куркуга төшкән халык урамга чыга. Әтиңең: "Басулар сукалар өчен трактор алып кайттым", – дигәннән ишеткәннән соң гына тынычланалар.

Батыр, төвәккәл бер-ике егетне трактор йөрткәргә өйрәткәч, Ярулланы утыз чакрым ераклыктагы "Кызыл Чапчак" бистәсенә, МТСка инженер итеп жиһәрләр. Эшчеләр өчен төзелгән йорттан фатир алган, гаиләсен дә алып китә ул. Зөфәр әтисенә ияреп эшкә йөри. Алар техниканы язгы кыр эшләренә әзерлиләр. Башта әтисе эшләгәнне игътибар белән

күзәткән Зөфәр, берзаман үзгә машина, тракторлар ремонтлы башый. Тормыш үз-үзгә барганда, халык дошманы дип, МТС директорын, механикны, инженер булып эшләүче Ярулланы кулга алалар. Тикшерү берничә айга сузыла. Гаиләсе, балалары өчен борчылу, сапатсизлекке нык какшау Ярулланы сизгә ай дигәндә кабергә тыга.

Шуңа ук елда, эш күрсәткеләрә буенча, МТСның республикада икенче урын алуы билгелә була. Директор да, механик та, акланып, исән-имин МТСка әйләнеп кайталар. Ярулла гаиләсенә йортны бушатырга кушалар. Хатын биш баласы белән мирә Бикләнгә кайта. Жиганша бабай бу вакытта инде мәрхүм була. Зөфәр авыл мәктәбенең өченче-дүртенче классларда укый. Өнкәсе Мәликәгә ишле гаиләне берүзе алып бару авыр була. Аның Чаллыга барып эшкә урнашасы килә. Эш белешеп кайткач, авыл советыннан рөхсәт алып, шәһәргә күченәләр.

Жыелган күпмедер акчасына Мәликә йорт сатып ала.

– Мин әниңнең эшсез торганын хәтерләмим. Ул тегүче иде, – дип искә ала Зөфәр абый.

Үсмер егет Муллаһур Вахитов исемендәге мәктәптә жиденче сыйныфын тәмамлаган елны сугыш башлана. Әниләренә солдатлар өчен киёмне өйдә тегәргә рөхсәт ителә. Ул көннә өчәр норма үти. Зөфәр дә, әнисенә булышып, тегү тегә. Гаиләне ачыктың алып калган "Зингер" машинасы ала да исән.

– Машина тегеме? – дип сорагач, Людмила ханым:

– Әйе, үз хутында әле ул... Зөфәр яшәрәк чагында миңа күлмәк, юбкалар да тегеп кидертте, – дип елмаеп куйды.

Мәликә апа балаларын эшлөп яшәргә өйрәтәп үстерә. 87 яшендә бакыйлыкка күчә.

Чаллы кинотеатры директоры Иван Агафонов физика фәннәннән "5"ле билгеләренә генә укучы өч малайны сайлап ала. Алар арасында жиденче классны тәмамлаган Зөфәр дә була. Иван Григорьевич: "Төзөтә аласыңмы", – дип, аңа ватык киноаппаратны күрсәтә. Зөфәр аны сүтеп, чистартып, ватык частьләренә кулдан ясап, ун көн эчендә аппаратны яңадан жыя. Шул көннән башлап, Иван Григорьевич, егетне хөрмәт итеп, аңа "иптәш Сәғыйтов" дип эндәшә башлый.

Кинемеханиклыкка айлык курслар үткәч, Зөфәрне житәкче итеп куялар. Алар Чаллы районы буенча авылдан-авылга кино күрсәтәп йөриләр. Шакиржанов Мидхәт белән бергә Сарманда да кино күрсәтү жайланмасы урнаштыралар әле. "Чапаев" киносы гел тулы залларда үтә. "Радуга", "Два бойца", "Парень из нашего города", "Свинарка и пастух", "Истребитель", "Она защищает Родину" һәм башкаларны халык кат-кат карый. Бер авылдан икенчесенә күчкәндә, ат булмаганда, үгез, сыер жигеп йөриләр.

– Бервакыт күрше авылга барабыз дип чыксак, үгезләр урынына өч яшь хатын жигелгән иде. Алар – алдан, без икәү арттан этеп барабыз. Беребезне-беребез уздырып мазәкләр сөйләп, күрше авылга барып житкән сизелмәдә дә, – дип, искә ала Зөфәр абый. – Үгезләр белән кызык хәлләр күп булды инде ул. Беркөн шулай үгез жигелгән арба белән авылга килеп кердек. Этләр өрә башлауга, үгезебез торып чапты. Көчкә туктаттык. Бу малкай бер киреләнсә, хикмәт бит ул. Берзаман урыныннан кымшанмагач, бер иптәшебез, үгезнең койрыгын күтәрәп, салам тыкты да, ут төртөп жибәрде. Чаба бичара, тыеп булмый. Чана авып, кино әржәләре белән бергә көрткә барып төштөк. Үгез читендә асылынып калды. Туарып жибәргә тагын чабарга тотынды... Сугыштан соң Чаллыда балалар йорты ачылды. "Красногвардейская" дигән урамда иде ул. Безнең күрше апа анда хисапчы булып

эшли иде. Музыка коралларында уйнаучы булса, яхшы булып иде дип, музыкант эллиләр икән. Хисапчы апа минем аккордеонда уйнавымны әйтә. Минә, горком аша сөйләшәп, балалар йортына музыка хезмәткәре итеп күчәреп куйдылар. Бер елдан армиягә алдылар.

Егет солдат хезмәтендә дә инструменталь ансамбль оештыра. Дүрт ел үтәп, офицер дәрәжәсендә армиядә калу мөмкинлегә дә була, ләкин туган яклар үзенә тарта. Күзә жүрәхәтләнеп кайткан абыйсы Мисбах Чаллыда сәгатә мастерскоенда эшли. Аннан Фирганә шәһәренә чыгып китә, кырык ел шунда яши. Олы абыйлары Мирза егерме дүрт яшендә сугышта үлә. Аның 1943 елда язган хаты, фотосы әле дә саклана. Анда: "Кадрлә әнием, кадрлә туганнарым һәм агай, эшеләрем, өгәр дә дөньядан үтсәм, исегезгә алыгыз, хушыгыз, туганнарым. 11 март, 1943 ел", – дигән юллар бар.

Авиациядә хезмәт итеп кайткан Зөфәр Чаллы аэродромына эшкә урнаша. Ул елларда моннан самолетлар бик сирәк оча. Самолет көтеп утырган вакытларында ул күп китаплар укый. Егеткә үз эше бик ошап бетми. Ничек тә китү жаен эзли. Эштән чыгып, абыйсы чакыруы буенча Фирганәгә китә. Мисбах ул елларда мәктәптә музыка укыта. Энесен дә үз янына машиноведение укытырга урнаштыра. Аккордеонда уйнаган Зөфәр моның белән генә чикләнми, мәдәният йортына эшкә урнаша, кичләрен биоләр оештыра. Кергән акчаның бер өлешен әнкәсенә жибәрәп тора.

Өч еллар эшлөгәч, егет кире Чаллыга кайтып китә. Горкомга эш сорап бара. Анда эшлөчә танышы Дәүләтшин Марс, Мулла-нур Вахитов исемдәгә мәктәптә музыка укытучысы юклыкны күздә тотып, шунда юллама тапшыра. Мәктәп директоры булып эшлөгән Нәкый Әхмәтшин аны эшкә ала.

Зөфәр укучылардан өч тавышка жырлаучы хор төзи. Егет армиягә кадәр Габдрәшит Нигъмәтуллин житекләгән тынлы оркестрда уйнаган була. Хорны шунда уйнаган система буенча өйрәтә. Мәктәпләр арасында смотр-конкурслар оештырыла. Бөйгегә жибәргәнчә, мәктәп укытучыларына хорны тыңлап карыйлар. Өч тавышка жырлауны берсә дә аңламый. Боларны чыгарып оятка калмабызмы, болардан өлләнинди тавышлар чыга бит диләр. Зөфәр, төрлө дөһилләр табып, үз хорын яклап чыга, смотрда чыгыш ясарга рөхсәт ала. Алар конкурс-

та иң соңгы булып жырпыйлар. Жюрида утырган махсус белемле егет, өч тавышка жырлаучы хорны ишетеп, таң кала, беренче урын бары тик аларга ди. Күп еллар беренче булган күрше Димитрово мәктәбенә шулай итеп, алдыңгы урын эләкми. Егерме ел давамсында мәктәп хорына тиңнәр табылмый. Шул елларда Зөфәр Алабуга культура-агарту училищесын, аннан Казан педагогия институтының музыка факультетын тәмамлай. Үзлегеннән бик күп методик дәреслекләренә өйрәнгән әзерлекле егет югары уку йортында бик жиңел укый.

Музыка укыту белән бергә, егет мәктәп ишек алдында хезмәт фәне өчен әзәрләнгән йортка да жан кертә. Аны ике өлешкә бүлеп, берсәндә – слесарь, икенчесәндә столляр эшләре өчен кабинетлар ясай. Укучыларны үзә белгән тимер, агач эшләренә өйрәтә. Шуларга өстәп, Зөфәргә машиноведение дәресе дә укытырга туры килә. Укуны практика белән бөйләп алып бару өчен машина кирәк була. Списать итепгән бер машинаны мәктәп ишек алдына алып кайтып куялар. Бер жылышта Зөфәр: "Мин бу машинаны жыеп чыгачакмын", – дип өйтеп ташлай. Бу сүзгә укытучылар ышанмый, елмаеп кына куялар. Чаллыда тимер жыюда эшлөчә танышына запчастьләр кирәклеген әйткәч, монда бөтен нәрсә дә бар, эзләргә генә кирәк, дигән жавапны ишетеп, Зөфәр бик сөенә. Бер-ике айда машина көпчөклә була. Аннан двигатель, башка детальләр үз урыннарын таба. Бер ел дигәндә, машина йөрәп китә. Мәктәп өчен бу көн бөйрәмгә әйләнә. Директорны утыртып, ГАИга номер алырга машина үз ходында бара. Машина Зөфәрнең тормышында да бик булыша. Өй салырга бүрәнәләрне шуның белән алып кайта ул. Бүген яшәгән алты почмакты өен 1963 елда үз куллары, үз проекты белән салып керә.

Моңа кадәр дә, 1960 елда, биш кеше утырышлы аэро-чана ясап, шәһәр халкын шаккатырган була. Шактый вакыт гаилә Бикләнгә шул чана белән кайтып йөри. Чаллыда зур төзелеш башлангач кына, чана-

ГҮЙБРӘТХАНА 6

(Ахыры. Башы 4-5 битләрдә)

да йөрүләрен туктаталар. Чөнки бөтен жирдә төзелеш башланып китә, чана белән авылга үтү мөмкинлекләре бетә.

– Бик уйланып эшләнгән чана иде ул. Фотосурәте калмаган шул. Кызыксынсагыз, мин аның сурәтен ясый алам, – дип елмая Зөфәр абый.

– Электросабан да ясады бит ул, – дип, Людмила ханым да өңгәмөгә кушыла. – Аның белән күп еллар бакча жирен эшкәрттек, каздык әле без...

Минем дә, үз чиратымда, китапханәнең сәнгать бүлеген бизәүче пианиноны, әдәбият тарихы музейда урын алган балалайка, гармуннарны да Зөфәр

абыйның алтын куллары төзәткәннен өйтеп үтәсем килә.

Зөфәр Сәгыйтов нинди генә эшкә алынмасын, эшен жиренә җиткереп башкарып чыга. Гаилә коруы гына берәз икенче планга күчә. Беренче тапкыр 36 яшендә өйләнә. Үз тиңен тапканчы, язмыш аны төрле яклап сыный. 1978 елда ул Людмиланы очрата. Яңа гына Түбән Кама музыка училищесын тәмамлап кайткан яшь белгеч белән ике арада, беренче күрү белән үк, мәхәббәт җепләре сузыла. Эшләре дә бергә, гаиләне дә бергә алып баралар. Берсе – хор белән дирижерлык итеп, икенчесе музыка коралында оста уйнап, бер-берсенен күңелендә урын табалар. Мәнә инде кырык җиде ел алар бергә гомер кичерәләр, берсен-берсе тулыландырып иҗат итәләр.

Зөфәр абыйның бер зур теләге әлеге тормышка ашмаган. Балалар, оныклар – алар өендә көтеп алынган, яраткан кунаклар. Ул нәселләрендәге барлык туганнарын, балаларын, онык-оныкчыларын бергә җыярга хыяллана. Бүгенге көндә Сәгыйтовларның дүрт баласы, тугыз оныгы, бер оныкчылары бар.

Балалар, оныклар "дәү әти" дип кенә торалар. Аның янәшәсендәге мөлаем, сөйкемле, игътибарлы ханымга, якин итеп, "дәү әнибездә" дип дөшәләр. Шулай булсын, бергә аңлашып яшәүләргә ни җитә? Сәгыйтовлар гаиләсе бәхетле, матур тормыш юлы узалар. Күпсенмә, Ходаем, бу бәндәләреңнән шушы бәхетне дип кабатлыйм.

Роза ХӘМИДУЛЛИНА, Чаллы.